

2013-06-14

Case Summary posted by the Task Force on Access to Justice

LITHUANIA: R. S. and others v. Marijampolė Regional Environmental Protection Department of Ministry of Environment of the Republic of Lithuania, CSC “Saerimner”

1. Key issue	The Aarhus Convention includes a broad scope right to <i>actio negatoria</i> of the public concerned. Even if it is not directly enshrined in every specific national legal act, it derives from the Constitution and the Law on Environment Protection.
2. Country/Region	Lithuania
3. Court/body	Supreme Court of Lithuania (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas)
4. Date of judgment /decision	2013-01-16
5. Internal reference	2013 m. sausio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis Nr. 3K-3-112/2011, R. S., J. P., D. J., P. B., D. N., A. G., Kvietkinės kaimo bendruomenė ir Santakos kaimo bendruomenė v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Marijampolės regiono aplinkos apsaugos departamentas ir UAB „Saerimner“
6. Articles of the Aarhus Convention	Art. 9, paras. 2 and 3
7. Key words	Public interest, non-governmental organizations, access to justice
8. Case summary	<p>R. S. and other individuals, together with the communities of Kvietkinė and Santaka, brought a lawsuit before a court to annul an IPPC permit which was issued for CSC “Saerimner” for a construction for pig breeding. The applicants claimed that the IPPC permit was renewed on the basis of false information about the distance between the place of the construction and the local housing, schools, hospitals, other undertakings, including protected areas. As such undertakings which will take place closer to the housing area than is enshrined in law have to get consents from the residents, which was not the case here.</p> <p>The court of first instance and the court of appeal satisfied the applicants claim. The courts stated that public was not properly informed about the CSC “Saerimner” economic activity and its right of public participation had not been satisfied. Thus, the IPPC permit was annulled and the company was obliged to end its activity in three months.</p> <p>CSC “Saerimner” appealed the decision to the Supreme Court, arguing that the Aarhus convention does not include a right to <i>actio negatoria</i> of the public concerned. The Supreme Court stated that the rights of the <i>public concerned</i> under Aarhus Convention are exercised via public law instruments, and are enshrined in the Constitution and in the Law on Environment Protection. The court rejected the arguments of the company and confirmed that Aarhus Convention guarantees right of access to justice to the public concerned in environmental cases where the right to live in healthy environment is constrained.</p>

The right of access to justice under Aarhus Convention is guaranteed only for the public that have an interest in certain cases. Here, the Court relied on the practice of the Court of Justice of the European Union (CJEU). In case *Trianel Kohlekraftwerk Lünen* (C-115/09), the CJEU stated that NGOs have wide access to justice as NGOs and individuals right of access to justice should be of the same volume. As communities of Kvietkinė and Santaka village meet national law requirements, they are “public concerned” and should have access to justice. Moreover, these communities can exercise not only right to *actio negatoria*, but all other civil remedies.

9. *Link to judgement/ decision*

<http://www.lat.lt/lt/teismo-nutartys/nutartys-nuo-2006-6bt1.html>

See also the judgement below

Civilinė byla Nr. 3K-3-112/2013
Teismo proceso Nr. 2-28-3-05436-
2009-4
Procesinio sprendimo kategorijos: 24.4;
25.3 (S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2013 m. sausio 16 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų: Česlovo Jokūbausko, Janinos Stripeikienės ir Juozo Šerkšno (kolegijos pirmininkas ir pranešėjas),

rašytinio proceso tvarka teismo posėdyje išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovo **uždarnosios akcinės bendrovės „Saerimner“** kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 2 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovų R. S., J. P., D. J., P. B., D. N., A. G., Kvietkinės kaimo bendruomenės ir Santakos kaimo bendruomenės ieškinį atsakovams Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Marijampolės regiono aplinkos apsaugos departamentui ir uždarajai akcinei bendrovei „Saerimner“ dėl teisės pažeidžiančių veiksmų nutraukimo ir taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimo panaikinimo.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

Byloje sprendžiami teisės į sveiką ir švarią aplinką gynimo bei ją įgyvendinančių teisės aktų aiškinimo ir taikymo klausimai.

Ieškovai R. S., J. P., D. J., P. B., D. N., A. G., Kvietkinės kaimo bendruomenė ir Santakos kaimo bendruomenė (toliau – ieškovai) prašė panaikinti atsakovo Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Marijampolės regiono aplinkos apsaugos departamento (toliau – MRAAD) 2005 m. liepos 27 d. atsakovui UAB „Saerimner“ išduotą, 2006 m. gruodžio 22 d. atnaujintą ir 2007 m. balandžio 4 d. bei 2008 m. kovo 4 d. koreguotą Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (toliau – TIPK) leidimą Nr. 8.6-

21/11; pripažinti atsakovo UAB „Saerimner“ ūkinę veiklą, vykdomą Jusevičių kaime esančiame kiaulių komplekse, neteisėta ir įpareigoti ją nutraukti.

Ieškovai nurodė, kad ŽŪKB „Kalvarių bekonas“ 2005 m. balandžio 22 d. MRAAD pateikė paraišką TIPK leidimui gauti, po kurio išdavimo 2005 m. liepos 27 d. (TIPK leidimo Nr. 8.6.-21/11; galiojo iki 2006 m. gruodžio 31 d.) atnaujino ūkinę veiklą Kalvarijos sav., Jusevičių k., esančioje tipinėje 12 000 kiaulių pajėgumo fermoje. 2006 m. gruodžio 22 d. pagal 2006 m. rugsėjo 1 d. paraišką ŽŪKB „Kalvarių bekonas“ buvo išduotas atnaujintas leidimas Nr. 8.6-21/11, kuris koreguotas 2007 m. balandžio 4 d. (pasikeitus įmonės pavadinimui ir pradėjus naudoti vandenį iš gręžinio) ir 2008 m. kovo 4 d. (UAB „Kalvarių bekonas“ reorganizavus į UAB „Saerimner“). Ieškovai teigia, kad paraiškose TIPK leidimui gauti ir atnaujinti ŽŪKB „Kalvarių bekonas“ pateikė melagingus duomenis dėl atstumų nuo jo veiklos teritorijos iki gyvenamųjų namų, mokyklų, ligoninių, kitų įmonių, saugomų teritorijų. Nors Jusevičių k. esantis kiaulių kompleksas įrengtas tik 12 000 kiaulių auginimui, TIPK leidimas buvo išduotas 102 000 kiaulių auginimui per metus. Ieškovai pažymi, kad toks pajėgumas viršija Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 343 (ginčui aktualia redakcija) patvirtintų Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų 73 punkte nustatytą didžiausią kiaulių komplekso pajėgumą – iki 54 000 kiaulių per metus. Ieškinyje nurodoma, kad kiaulių kompleksams, užauginantems nuo 12 000 iki 54 000 kiaulių per metus, įtvirtintas 1500 metrų sanitarinės apsaugos zonos (toliau – SAZ) reikalavimas, tačiau atsakovo kiaulių komplekso SAZ ribos buvo nustatytos tik 2009 m., Kalvarijos savivaldybės tarybos 2009 m. birželio 18 d. sprendimu patvirtinus Kalvarijos savivaldybės teritorijos bendrąjį planą. SAZ draudžiama statyti gyvenamuosius namus ir visuomeninius objektus, o esamos žemės ūkio įmonės ar objektai, kurių SAZ ribose yra sodybų ar visuomeninių objektų, gali būti rekonstruojami atsižvelgiant į vietos sąlygas, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai įvertinus neigiamą poveikį sveikatai ir šiose zonose gyvenantiems asmenims sutikus, tačiau, ieškovų teigimu, dėl atsakovo UAB „Saerimner“ vykdomos ūkinės veiklos nebuvo gauti gyventojų bei žemės savininkų, kurie gyvena ar turi žemės Vyriausybės nutarimu nustatytu atstumu nuo taršos objekto, sutikimai. Dėl atsakovo UAB „Saerimner“ vykdomos ūkinės veiklos ieškovų nuosavybės teisėmis valdomas turto pateikimas į SAZ, ieškovų vertinimu, pažeidžia jų teises, nes anksčiau ieškovų valdomam nekilnojamajam turtui nebuvo nustatyti jokie daiktinių teisių suvaržymai ir jie nėra įregistruoti viešame registre (CK 4.9 straipsnis).

Ieškovai nurodo, kad, ištyrus Zubrių k. gyventojos B. K. gyvenamųjų patalpų ir aplinkos orą, iš pietų pusės pučiant vėjui nuo atsakovo UAB „Saerimner“ fermų, virtuvėje ir lauke prie gyvenamojo namo nustatyta amoniako koncentracija viršijo leistinas ribas; 2009 m. birželio 25 d. atliekant patikrinimą Jusevičių k. nustatyta, jog iš atsakovo UAB „Saerimner“ padalinio (kiaulių tvartų ventiliatorių) išmetamo amoniako kiekis apie 2,9 karto viršijo didžiausią leistiną amoniako koncentraciją aplinkos ore (amoniako koncentracija aplinkos ore buvo vidutiniškai 0,59 mg/m³, nors didžiausia leistina koncentracija – 0,20 mg/m³). Ieškovai pažymėjo, kad ūkinė veikla kiaulių komplekse buvo atnaujinta neatlikus privalomo poveikio aplinkai vertinimo bei strateginio pasekmių aplinkai vertinimo; 2006–2009 m. atsakovo UAB „Saerimner“ darbuotojai 21 kartą buvo patraukti administracinėn atsakomybėn dėl aplinkosaugos reikalavimų nesilaikymo (tarp jų ir dėl TIPK leidime nustatytų reikalavimų nesilaikymo, privalomųjų nurodymų nevykdymo); atsakovui UAB „Saerimner“ buvo teikta 16 MRAAD privalomųjų nurodymų.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

Marijampolės rajono apylinkės teismas 2011 m. spalio 13 d. sprendimu ieškinį tenkino.

Nurodęs, kad prieš išduodant 2005 m. liepos 27 d. TIPK leidimą „Suvalkiečio“ laikraštyje buvo paskelbta vieno sakinio publikacija, informuojanti apie TIPK leidimo išdavimo faktą, tačiau nebuvo pateikta informacijos apie vykdomos veiklos pajėgumų pasikeitimą bei taršos aplinkai dydžius, teismas konstatavo, jog visuomenė nebuvo tinkamai informuota Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. vasario 27 d. įsakymu Nr. 80 patvirtintų Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, atnaujinimo ir panaikinimo taisyklėse (toliau – Taisyklės) nustatyta tvarka (įvykdytas Taisyklių 75 punkto reikalavimas, tačiau neįvykdyti 70 ir 71 punktų reikalavimai) ir negalėjo dalyvauti leidimo išdavimo bei atnaujinimo procese. Sutikęs, kad Administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ABTĮ) 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas vieno mėnesio ieškinio senaties terminas administraciniam aktui ginčyti buvo praleistas, įvertinęs, jog visuomenė (taigi ir ieškovai) nebuvo tinkamai informuota apie planuojamą išduoti (vėliau – ir atnaujinti) TIPK leidimą, ir atsižvelgęs į ieškovų ginamas vertybes (konstitucines teises į saugią ir sveiką aplinką), teismas pripažino, kad ieškinio senaties terminas buvo praleistas dėl svarbių priežasčių ir jį atnaujino.

Teismas nurodė, kad labai padidėjus auginamų kiaulių skaičiui (nuo 12 000 iki 102 000 vnt.) įvyko esminis ūkinės veiklos pakeitimas (Taisyklių 5.3 punktas) ir padidėjo neigiamas poveikis aplinkai. Teismo vertinimu, prieš išduodamas (atnaujindamas) TIPK leidimą atsakovas MRAAD privalėjo patikrinti, ar veiklos vykdytojo taikoma technologija, veiklos metodai ir taršos prevencijos priemonės atitinka Europos Sąjungos dokumentuose nustatytam geriausiam prieinamam gamybos būdai keliamus reikalavimus.

Teismas pažymėjo, kad TIPK leidimas panaikinamas esant vienai iš sąlygų, *inter alia*, jei vykdoma veikla neatitinka leidime nurodytų sąlygų bei reikalavimų ir pažeidimai nustatytu terminu nepašalinami arba leidimas išduotas ar atnaujintas remiantis veiklos vykdytojo pateiktais melagingais duomenimis (Taisyklių 64 punktas). Ištyręs ir įvertinęs byloje surinktus įrodymus, teismas darė išvadą, kad TIPK leidimas buvo išduotas remiantis melagingais pareiškimais paraiškoje (jog bendrovė yra nuošalioje savivaldybės vietovėje, artimiausi gyventojai, mokykla, gydymo įstaiga nutolę apie 2000 metrų); ne kartą buvo viršytos ribinės amoniako taršos vertės (2009 metais – 2,9 karto, 2011 metais); UAB „Saerimner“ ūkinė veikla neatitinka TIPK leidime nustatytų sąlygų ir reikalavimų (pastatyta daugiau taršos šaltinių nei nurodyta TIPK leidime ir į aplinką išmetami didesni jų kiekiai, t. y. įvykdytas esminis ūkinės veiklos pakeitimas, turintis neigiamą poveikį aplinkai), ir tai yra pagrindas TIPK leidimui panaikinti.

Teismas pripažino, kad buvo padaryta žala aplinkai (konstatuota, jog viršytos ribinės teršalų vertės), kuri teisės aktuose apibrėžiama kaip tiesiogiai ar netiesiogiai atsiradęs neigiamas aplinkos ar jos elementų pablogėjimas; oro aplinkai neigiamas poveikis atsiranda viršijus ribines užterštumo vertes (Aplinkos apsaugos įstatymo 1 straipsnio 21 punktas, 2 straipsnio 3 dalis).

Byloje nustatyta, kad atsakovas UAB „Saerimner“ ūkinę veiklą vykdė nesilaikydamas teisės aktų reikalavimų (dėl kiaulių skaičiaus, aplinkos oro taršos ir jos šaltinių), pažeidė ieškovų teises ir teisėtus interesus, dėl ko buvo panaikintas jam išduotas TIPK leidimas, be kurio negali būti vykdoma ūkinė veikla, todėl teismas įpareigojo atsakovą UAB „Saerimner“ nutraukti ūkinę veiklą 06 padalinyje Jusevičių k. per 3 mėn. nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos.

Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi atsakovo UAB „Saerimner“ apeliacinį skundą, 2012 m. liepos 2 d. nutartimi Marijampolės rajono apylinkės teismo 2011 m. spalio 13 d. sprendimą paliko nepakeistą.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad pagrįsta pirmosios instancijos teismo išvada, jog TIPK leidimas buvo išduotas remiantis melagingais pareiškimais paraiškoje, pažymėdama, kad ŽŪKB „Kalvarijų bekonas“ paraiškose TIPK leidimui gauti nurodyti atstumai yra iš esmės netikslūs. Vertindama byloje esančius gyventojų sutikimus dėl kiaulių auginimo komplekse, teisėjų kolegija nurodė, kad iki veiklos nutraukimo 1996 metais komplekse buvo auginama 12 000 kiaulių per metus, byloje nėra duomenų apie tai, kad sutikimus pasirašę asmenys buvo įspėti, jog veiklos apimtys gerokai išaugs, todėl jie negalėjo numatyti kiaulių komplekso veiklos atnaujinimo padarinių, šį faktą patvirtina į bylą pateikti vėlesni gyventojų skundai dėl skleidžiamos taršos ir nepakeliamų kvapų, 2010 m. gruodžio 10 d. Marijampolės visuomenės sveikatos biuro atlikta netoli kiaulių komplekso gyvenančių asmenų apklausa (68,9 proc. gyventojų patvirtino nuolat jaučiantys, o 28 proc. – kartais jaučiantys nemalonius kvapus).

Teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad, atnaujinus kiaulių komplekso veiklą, buvo įvykdytas esminis ūkinės veiklos pakeitimas, turintis neigiamą poveikį aplinkai. Teisėjų kolegija atmetė atsakovo UAB „Saerimner“ argumentus dėl teismo sprendimo nutraukti UAB „Saerimner“ veiklą neproporcingumo, pažymėdama, kad ūkinė veikla gali būti vykdoma tik turint TIPK leidimą, o jį pagrįstai panaikinus, kiaulių komplekse ūkinė veikla negali būti tęsiama.

Nurodžiusi, kad laikraštyje „Suvalkietis“ buvo pateikta minimali Taisyklių reikalaujama informacija dėl TIPK leidimo išdavimo (atnaujinimo), teisėjų kolegija pažymėjo, jog skelbimų turinys yra svarbus sprendžiant dėl ieškinio senaties – skelbimuose nenurodžius nei vykdomos veiklos pajėgumų pasikeitimo, nei taršos aplinkai dydžio, ieškovai negalėjo numatyti padarinių, kuriuos ateityje sukels kiaulių komplekso veiklos atnaujinimas. Teisėjų kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismas pagrįstai atsižvelgė į tai, kad ieškovai gina savo teises į saugią ir sveiką aplinką, nurodė, jog senaties terminas dėl TIPK leidimo panaikinimo praleistas dėl svarbių priežasčių ir pagrįstai jį atnaujino.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į kasacinį skundą teisiniai argumentai

Kasaciniu skundu atsakovas UAB „Saerimner“ prašo panaikinti Marijampolės rajono apylinkės teismo 2011 m. spalio 13 d. sprendimą ir Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 2 d. nutartį; priimti naują sprendimą – ieškovų ieškinį atmesti; priteisti bylinėjimosi išlaidas. Kasacinis skundas grindžiamas tokiais teisiniais argumentais:

1. *Dėl negatorinio ieškinio.* Kasatorius nurodo, kad bylą nagrinėję teismai nepagrįstai suabsoliutino negatorinį ieškinį pareiškusių ieškovų teisę ginti savo nuosavybę, taip paneigdami valstybės institucijos teisėtą veiklą (MRAAD teisę išduoti TIPK leidimus) ir kasatoriaus konstitucinę ūkinės veiklos laisvę ir teisę užsiimti verslu. Kasatoriaus teigimu, teismai nevertino ir nemotyavo, kodėl visi ieškovai buvo vertinami kaip lygūs (nors dalis jų neturi nuosavybės teisių, taigi ir teisės reikšti negatorinį ieškinį). Kasatoriaus vertinimu, teismai nepagrindė, kodėl patenkintas neproporcingas reikalavimas nutraukti kasatoriaus veiklą, nors ieškovai neįrodė, kad pažeidžiama jų nuosavybės teisė; kasatorius paneigė poveikio aplinkai vertinimo poreikį; atsakovas MRAAD byloje laikėsi nuoseklios pozicijos, jog poveikio aplinkai vertinimas nebuvo reikalingas. Kasatorius pažymi, kad, net ir pripažinus, jog poveikio

aplinkai vertinimas buvo privalomas, jį reglamentuojantys Europos Sąjungos teisės aktai, Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimančiais sprendimais ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais (toliau – Orhuso konvencija), nustato minimalų kiaučių skaičių, kuriam šis nereikalingas, todėl teismai ieškovo reikalavimą turėjo tenkinti iš dalies, įpareigodami atlikti poveikio aplinkai vertinimą ir, tik jam esant neigiamam, nutraukti kasatoriaus veiklą.

2. *Dėl Orhuso konvencijos nuostatų.* Kasaciniame skunde teigiama, kad daliai ieškovo (Kvietkinės ir Santakos kaimų bendruomenėms), neturintiems nuosavybės teisių, kurias gintų nuo pažeidimų, taigi ir teisės reikšti negatorinį ieškinį CK 4.98 ir 4.99 straipsnių pagrindu, šią teisę suteikdami remdamiesi Orhuso konvencijos nuostatomis (preambulės nuostata, jog „kiekvienas asmuo turi teisę gyventi tinkamoje jo sveikatai bei gerovei aplinkoje“), teismai netinkamai taikė Orhuso konvenciją, kuri nesuteikia asmeniui daugiau teisių reikšti negatorinį ieškinį, nei suteikia Lietuvos teisė (Orhuso konvencijos 9 straipsnis). Tokios pozicijos laikomasi ir teismų praktikoje (pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. spalio 10 d. nutartis, priimta administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-2683/2011).

3. *Dėl grupės ieškinio (CPK 49 straipsnio 5 dalis).* Kasatorius atkreipia dėmesį į tai, kad teismai savo procesiniuose sprendimuose nepasisakė dėl ieškovo ieškinio teisinio kvalifikavimo (ieškovai jį laikė grupės ieškiniu, kasatorius su tokia pozicija nesutiko). Pagal pirmosios instancijos teismo 2011 m. vasario 22 d. nutartį kasatorius sprendžia, kad teismas ieškinio nelaikė grupės ieškiniu, tačiau nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos, jog kiekvienas bendraieškis turi savo reikalavimą apmokėti žyminiu mokesčiu, kiekvieno jų reikalavimas turi būti vertinamas atskirai.

4. *Dėl termino administraciniam aktui apskūsti.* Kasatoriaus manymu, atnaujindami praleistą terminą administraciniam aktui apskūsti, teismai pažeidė teisės normų reikalavimus bei nukrypo nuo suformuotos teismų praktikos: apeliacinės instancijos teismas, konstatavęs, kad viešas skelbimas apie TIPK leidimo išdavimą (atnaujinimą) atitiko Taisyklių reikalavimus, to nepaisydamas, svarbia praleisto termino atnaujinimo priežastimi laikė teismo sugalvotų papildomų duomenų apie TIPK leidimo sąlygas (dėl veiklos pajėgumų, taršos dydžių) nenurodymą; toks termino atnaujinimo instituto taikymas pažeidžia veiklos vykdytojo teisėtus ir pagrįstus lūkesčius (valstybės institucijai paskelbus reikalaujamą informaciją ir išdavus TIPK leidimą, ūkio subjektas turi būti tikras, kad netinkamas skelbimo supratimas kitiems subjektams neleis vėliau kreiptis į teismą tokį leidimą ginčijant); teismai neįvertino, kad ieškovai turėjo realias galimybes sužinoti ir faktiškai žinojo tiek apie TIPK leidimo išdavimą, tiek apie jo sąlygas; praleistą vieno mėnesio administracinio akto apskūdimui terminą atnaujinę be ieškovo prašymo, jiems nenurodžius termino praleidimo priežasčių, teismai netinkamai taikė ABTĮ 34 straipsnio 1 dalies nuostatą; termino atnaujinimas praėjus daugiau kaip ketveriems metams prieštarauja procesinių terminų tikslams ir termino paskirčiai; teismai visiems ieškovams taikė tą pačią taisyklę, nors ne visi ieškovai negalėjo kreiptis į teismą dėl tų pačių priežasčių (pvz., bendruomenės buvo įsteigtos vėliau, nei išduoti ginčijami TIPK leidimai).

5. *Dėl TIPK leidimų atnaujinimą ir panaikinimą reglamentuojančių teisės normų taikymo.* Kasatorius nurodo, kad 2005 m. liepos 27 d. TIPK leidimas nebegaliojo nuo 2006 m. gruodžio 22 d., kai buvo išduotas atnaujintas TIPK leidimas, todėl, sprendžiamas dėl 2006 m. gruodžio 22 d. TIPK leidimo panaikinimo, teismai negalėjo vertinti ir remtis su 2005 m. liepos 27 d. TIPK leidimo išdavimu ir vykdymu susijusiomis aplinkybėmis (pvz., dėl 2005 m. balandžio 22 d. paraiškoje nurodytų atstumų netikslumų), nes šis leidimas jau nebegalioja. Kasatorius mano, kad teismai nepagrįstai sprendė, jog TIPK leidimas buvo išduotas kasatoriui pateikus melagingus

duomenis, nes TIPK leidimo išdavimo metu galiojusioje Taisyklių redakcijoje nebuvo reikalavimo paraiškoje nurodyti atstumus iki artimiausių objektų, juolab kad jie būtų tikslūs, todėl paraiškoje nurodyti apytiksliai atstumai negali būti laikomi melagingais; Taisyklėse nesant atstumų nuo įvairių objektų pateikimo reikalavimų, net juos nurodžius tiksliai, TIPK leidimas būtų išduotas; kartu su paraiška buvo pateikta Nekilnojamojo turto registro pažyma, todėl nėra pagrindo teigti, kad buvo nuslėpta informacija apie kiaulių komplekso vietą ar siekta apgauti MRAAD; byloje nebuvo įrodyta (įrodinėjama) kasatoriaus tyčia pateikti tikrovės neatitinkančią informaciją ar suklaidinti MRAAD. Kasatorius nurodo nepadaręs pažeidimų, kurie sudarytų pagrindą panaikinti TIPK leidimą Taisyklių 64.1 punkto pagrindu, todėl teismai, nenustatę kumuliatyvių jo taikymo sąlygų (kad pažeistos TIPK leidimo sąlygos ir reikalavimai bei jie nebuvo pašalinti per valstybės institucijų nurodytus terminus), netinkamai taikė šį TIPK leidimo panaikinimo pagrindą. Pirmosios instancijos teismo nustatytos aplinkybės, kad kasatoriaus darbuotojai ne kartą bausti dėl administracinės teisės pažeidimų, susijusių su aplinkos apsauga, kasatoriaus manymu, nėra TIPK leidimo sąlygų pažeidimas; vien ribinių amoniako taršos verčių viršijimas, nenustačius, ar pažeidimas nebuvo pašalintas per nurodytą terminą (ar įvyko antroji Taisyklių 64.1 punkto sąlyga), yra nepakankamas TIPK leidimui panaikinti; MRAAD patvirtino, kad nurodymus sumažinti taršą, auginamų kiaulių skaičių kasatorius įvykdė, todėl vienkartiniai pažeidimai, kurie buvo pašalinti, kasatoriaus vertinimu, negali būti TIPK leidimo panaikinimo pagrindas. Kasaciniame skunde pažymima, kad teismai TIPK leidimo panaikinimą taip pat motyvavo aplinkybėmis, nepatenkančiomis į Taisyklių 64 punkte įtvirtintą baigtinį TIPK leidimų panaikinimo pagrindų sąrašą (gyventojų skundų įvairioms institucijoms faktų, netinkamu SAZ įforminimu, sutikimus pasirašiusių gyventojų neįspėjimu apie veiklos apimčių padidėjimą, ieškovų gyvenamųjų namų ir kitų statinių patekimu į SAZ, aplinkybėmis dėl neatlikto poveikio aplinkai vertinimo, be projektinės dokumentacijos statyto srutų kaupimo rezervuaro, tinkama naudoti nepripažintos katilinės eksploataavimo).

6. *Dėl ieškovų teisės reikalauti nutraukti kasatoriaus veiklą.* Kasatorius nurodo, kad teismai nevertino, ar griežčiausios ieškovų teisių gynimo priemonės pritaikymas kasatoriui atitinka tariamai jo padarytų pažeidimų pobūdį, ar tokia priemonė proporcinga ir nepažeis kasatoriaus ūkinės veiklos laisvės, ar ieškovai patyrė žalą. Kasatoriaus įsitikinimu, teismų motyvai dėl jo veiklos nutraukimo (ieškovų namų patekimas SAZ teritoriją ir viršijamos ribinės oro taršos ribos), negali pateisinti šios priemonės taikymo, nes, pirma, SAZ yra suprantama, kaip su tam tikru neigiamu poveikiu žmonių sveikatai susijusi teritorija, todėl gyvenamųjų namų patekimas į ją negali būti laikomas sveikos ir saugios aplinkos pažeidimu; antra, valstybės institucijos nustatė vieną oro taršos ribinių verčių viršijimo atvejį ir ši tarša nedelsiant buvo pašalinta. Kasatorius pažymi, kad nors Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog ūkinės veiklos ribojimai turi būti proporcingi ir negali ūkinės veiklos riboti labiau, nei būtina, kasatoriui buvo pritaikyta šio principo neatitinkanti priemonė (veiklos uždraudimas).

7. *Dėl įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo.* Kasatorius teigia, kad teismai pažeidė įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą reglamentuojančias teisės normas, nes netinkamai vertino įrodymus, išvadas darė neįsitikinę tam tikrų aplinkybių egzistavimu, visapusiškai ir išsamiai neištyrę bylos aplinkybių, rėmėsi įrodymais, kurie nebuvo tiesiogiai ištirti.

Atsiliepime į atsakovo UAB „Saerimner“ kasacinį skundą atsakovas Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Marijampolės regiono aplinkos apsaugos

departamentas pažymėjo, kad teismai netinkamai aiškino ir taikė teisės normas – Taisyklių ir ABTĮ reikalavimus. Atsakovas nurodė, kad informuojant visuomenę apie TIPK leidimų išdavimą (atnaujinimą) buvo laikomasi tuo metu galiojusios Taisyklių redakcijos reikalavimų (paskelbta informacija, kada, kokiai veiklai ir kokiam vykdytoji išduotas ar atnaujintas leidimas; skelbti daugiau informacijos Taisyklėse nebuvo reikalaujama). Atsakovas atkreipė dėmesį į tai, kad po TIPK leidimo išdavimo visuomenė negali reikšti pastabų (pasiūlymų) dėl leidimo išdavimo, tokia teisė nesuteikiama tik po paskelbimo apie paraiškos TIPK leidimui gauti priėmimą (šia teise buvo pasinaudota prieš išduodant 2006 m. gruodžio 22 d. leidimą). Atsakovas MRAAD teigia, kad išduodant 2005 m. liepos 27 d. TIPK leidimą buvo nustatytas jo galiojimo terminas (iki 2006 m. gruodžio 31 d.), todėl reiškiant ieškinį šis leidimas jau negaliojo, pirmosios instancijos teismas priėmė nepagrįstą sprendimą jį panaikinti. Atsakovas MRAAD mano, kad Taisyklių 64 punkte nustatyti leidimo panaikinimo pagrindai egzistavo, jie nurodyti 2009 m. liepos 16 d. atsakovo rašte Nr. MRS-657 „Dėl įspėjimo apie ketinimą panaikinti Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimą“, tačiau teismai šiais pagrindais nesivadovavo. Atsakovas MRAAD nurodo, kad teismas TIPK leidimą sutapatino su ūkinės veiklos leidimu ir nepagrįstai įpareigojo kasatorių nutraukti veiklą, nes TIPK leidimas būtinas, jei auginama daugiau kaip 2000 mėšinių kiaulių; net ir jo neturint galima auginti mažesnę kiekį kiaulių.

Atsiliepime į atsakovo UAB „Saerimner“ kasacinį skundą ieškovai R. S., J. P., D. J., P. B., D. N., A. G., Kvietkinės ir Santakos kaimų bendruomenės prašo kasacinį skundą atmesti; Marijampolės rajono apylinkės teismo 2011 m. spalio 13 d. sprendimą ir Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 2 d. nutartį palikti nepakeistus; priteisti bylinėjimosi išlaidas. Atsiliepimas į kasacinį skundą grindžiamas tokiais teisiniais argumentais:

1. *Dėl negatorinio ieškinio.* Ieškovai nurodo, kad kasatoriaus veikla pažeidžia jų nuosavybės teises, nesusijusias su šių teisių netekimu – kasatoriui pakeitus ūkinės veiklos apimtį, jų nekilnojamasis turtas, patenkantis į kiaulių komplekso SAZ, kuri buvo nustatyta jau po ūkinės veiklos pradžios, buvo suvaržytas (būtent dėl kasatoriaus vykdomos veiklos), tai padaryta nesant nuosavybės teises ribojančio įstatymo bei negavus ieškovų sutikimo, priešingai, jiems nesutinkant su SAZ režimu nustatomais teisių apribojimais. Ieškovai teigia, kad ginčo ūkinė veikla laikytina planuojama ūkine veikla, kuri yra poveikio aplinkai vertinimo objektas (Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalis); šio įstatymo 1 priedo 1.1 punkte nurodyta, jog intensyvaus kiaulių auginimo (jei yra daugiau kaip 3000 vietų kiaulėms) veiklos poveikis aplinkai privalo būti vertinamas; toks reikalavimas nustatytas ir Europos Sąjungos teisės aktuose (Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. birželio 27 d. direktyvoje Nr. 2001/42/EB, 1987 m. birželio 27 d. direktyvoje Nr. 85/337/EB (su pakeitimais)). Kasatoriui neatlikus poveikio aplinkai vertinimo ir strateginio pasekmių aplinkai vertinimo procedūrų, jo veikla vertintina kaip neteisėta ir turi būti nutraukta.

2. *Dėl teisės į saugią ir sveiką aplinką pažeidimo.* Ieškovai atkreipia dėmesį į tai, kad ieškiniu ginama teisė į saugią ir sveiką aplinką nėra daiktinė teisė, todėl reikalavimo ginti ją pareiškimas, priešingai nei teigia kasatorius, nelaikomas negatoriniu ieškiniu ir nesudaro pagrindo teigti, jog savo narių interesus ginančios, tačiau nuosavybės teisių neturinčios bendruomenės neturi teisinio suinteresuotumo byloje. Atsiliepime nurodoma, kad pagal Orhuso konvencijos 2 straipsnio 4–5 dalis visuomenė apibrėžiama kaip vienas ar daugiau fizinių ar juridinių asmenų ar jų grupės; suinteresuota visuomenė – visuomenė, kuriai daro ar gali daryti įtaką aplinkosaugos

srietyje priimami sprendimai arba kuri yra suinteresuota sprendimų priėmimo sprendimu; todėl pagal nacionalinę teisę įsteigtos ir savo narių interesus ginančios bendruomenės teismų pagrįstai buvo pripažintos suinteresuotais asmenimis pagal Orhuso konvenciją. Ieškovai papildomai pažymi, kad Orhuso konvencijoje nurodytas teises užtikrina ir Lietuvos Respublikos Konstitucija (Konstitucijos 53 straipsnio 1, 3 dalys, 54 straipsnio 1 dalis), dėl kurios garantuojamų teisių pažeidimo kiekvienas subjektas turi teisę kreiptis į teismą (Konstitucijos 6 straipsnis).

3. *Dėl grupės ieškinio (CPK 49 straipsnio 5 dalis)*. Ieškovai mano, kad detalaus grupės ieškinio pareiškimo teisinio reglamentavimo nebuvimas neužkerta kelio pareikšti šį ieškinį; teisę į grupės ieškinį papildomai pagrindžia Orhuso konvencijos 2 straipsnio 4–5 dalyse apibrėžta suinteresuotos visuomenės sąvoka bei Konvencijos tikslai.

4. *Dėl termino administraciniam aktui apskūsti*. Ieškovų nuomone, terminui administraciniam aktui apskūsti atnaujinti svarbu ne tai, ar paskelbta informacija atitiko reikalavimus, tačiau ar ji buvo pakankamai išsami, kad suinteresuota visuomenė galėtų suprasti savo teisių pažeidimus. Ieškovai nurodo, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas įsiteisėjusia 2011 m. lapkričio 18 d. nutartimi, priimta administracinėje byloje pagal generalinio prokuroro skundą, pareikštą ginant viešąjį interesą, dėl ginčo TIPK leidimų panaikinimo, bylos Nr. AS⁶³-630/2011, pripažino, jog vieno mėnesio terminas nebuvo praleistas. Ieškovai papildomai pažymi, kad, net ir terminą laikant praleistu, kasacinis teismas savo praktikoje nurodo, jog senatis netaikoma tais atvejais, kai reiškiami reikalavimai, susiję su ypatingų vertybių gynimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Kauno apygardos prokuratūros vyriausiojo prokuroro pavaduotojas, ginantis viešąjį interesą v. Lietuvos Respublikos valstybė ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-417/2010).

5. *Dėl TIPK leidimų atnaujinimą ir panaikinimą reglamentuojančių teisės normų taikymo*. Ieškovai laikosi pozicijos, kad Taisyklės nustato administracines TIPK leidimų išdavimo, atnaujinimo ir panaikinimo procedūras, leidimo panaikinimas pagal Taisyklių 64 punktą laikytinas regiono Aplinkos apsaugos departamento taikoma administracine sankcija, tačiau šioje byloje neprašoma taikyti administracinės sankcijos, naudojamosi civiliniu teisių gynimo būdu, siekiant apginti pažeistas teises, todėl Taisyklėse įtvirtintas baigtinis leidimų panaikinimo sąrašas neužkerta kelio ieškovams TIPK leidimą ginčyti kitais pagrindais. Ieškovai nurodo, kad pagal 2005 m. liepos 27 d. TIPK leidimo išdavimo metu galiojusią Taisyklių redakciją leidimas galėjo būti išduotas tik atlikus poveikio aplinkai vertinimą; jis nebuvo atliktas; galiojantys teisės aktai (Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas) tokio vertinimo reikalavo ir išduodant (atnaujinant) vėlesnius TIPK leidimus, nors Taisyklėse nebeliko nuostatos dėl šio vertinimo privalomumo. Ieškovai pažymi, kad egzistuoja ir Taisyklėse nustatytas leidimo panaikinimo pagrindas – byloje pateikti oficialūs duomenys įrodo, jog paraiškoje TIPK leidimui gauti buvo pateikta melaginga informacija apie atstumus iki atitinkamų objektų.

6. *Dėl ieškovų teisės reikalauti nutraukti kasatoriaus veiklą*. Atsiliepime į kasacinį skundą ieškovai teigia, kad žmogaus teisė į saugią, sveiką ir švarią aplinką yra prioritetinė vertybė, todėl jokia ūkinė veikla negali būti pateisinama paneigiant šią vertybę.

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl teisės į sveiką ir švarią aplinką gynimo

Asmens teisė į sveikatos apsaugą ir sveiką aplinką užtikrinama Lietuvos Respublikos Konstitucijos 53 ir 54 straipsniuose, kuriuose, be kitų nuostatų, įtvirtinta valstybės pareiga rūpintis žmonių sveikata, valstybės ir visos visuomenės pareiga saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių, nustatyti pagrindiniai Lietuvos valstybės aplinkos apsaugos politikos tikslai bei kryptys. Aiškindamas šias nuostatas, Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad Konstitucijos 54 straipsnio 1 dalyje suformuluotas vienas iš valstybės veiklos tikslų – užtikrinti žmonių teises į sveiką ir švarią aplinką (Konstitucinio Teismo 1998 m. birželio 1 d. nutarimas). Iš Konstitucijos 54 straipsnio valstybei kyla priedermė nustatyti tokį teisinį reguliavimą ir veikti taip, kad būtų apsaugota natūrali gamtinė aplinka, atskiri jos objektai, kad būtų užtikrintas racionalus gamtos išteklių naudojimas ir jų atkūrimas bei gausinimas. Tam tikslui turi būti sukurta ir deramai funkcionuoti atitinkama valstybės institucijų sistema, valstybės biudžete turi būti numatytos lėšos, reikalingos apsaugoti natūralią gamtinę aplinką, atskirus jos objektus, užtikrinti racionalų gamtos išteklių naudojimą, atkūrimą bei jų gausinimą. Iš Konstitucijos 54 straipsnio kyla pareigos ir visiems Lietuvos Respublikos teritorijoje esantiems asmenims: jie privalo susilaikyti nuo tokių veiksmų, kuriais būtų daroma žala žemei, jos gelmėms, vandeniui, orui, augalijai ir gyvūnijai (Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas). Šios konstitucinės doktrinos kontekste konstatuotina, kad pirmiau nurodytose Konstitucijos normose ne tik įtvirtintas aplinkos apsaugos principas: visi juridiniai ir fiziniai asmenys turi susilaikyti nuo tokių veiksmų, kuriais būtų daroma žala aplinkai (taip pat ir joje gyvenantiems žmonėms), bet ir suponuojamos teisinio poveikio priemonių taikymo prielaidos, subjektams nesilaikant nustatytų imperatyvų.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos (toliau – Konvencija) 8 straipsnis saugo asmens teisę į privataus ir šeimos gyvenimą, būsto neliečiamybę ir susirašinėjimo slaptumą. Nors Konvencijoje nėra aiškiai įtvirtintos teisės į švarią ir ramią aplinką, tačiau Europos Žmogaus Teisių Teismas savo jurisprudencijoje yra atskleidęs platesnį teisės į būsto neliečiamybę turinį, nurodydamas, kad asmuo turi teisę į būsto neliečiamybės gerbimą, reiškiančią ne tik teisę į atitinkamą plotą, bet ir teisę į ramų naudojimąsi juo. Teisės į būsto neliečiamybės gerbimą pažeidimai neapsiriboja konkrečiais ar fiziniiais pažeidimais, pvz., neteisėtu patekimu į būstą, bet taip pat apima tuos, kurie nėra konkretūs ar fiziniai, pvz., triukšmas, tarša, kvapai ar kitos suvaržymo formos. Rimto pažeidimo priežastimi gali būti asmens teisės į būsto neliečiamybės gerbimą pažeidimas, jei asmeniui užkertamas kelias netrukdomai naudotis namų patogumais (*Hatton and Others v. United Kingdom* (GC), judgment of 8 July 2003, no. 36022/97, § 96). Sprendime *López Ostra prieš Ispaniją* Europos Žmogaus Teisių Teismas nustatė, kad Konvencijos 8 straipsnis gali apimti teisę į apsaugą nuo sunkios taršos, nes tai „gali turėti įtakos asmenų gerovei ir užkirsti kelią jiems netrukdomai naudotis būstu, taip neigiamai paveikiant jų privatų ir šeimos gyvenimą, nors ir nesukeliant rimtos grėsmės jų sveikatai“ (*López Ostra v. Spain*, judgment of 9 December 1994, Series A no. 303-C, § 51).

1998 m. birželio 25 d. Orhuse priimtos Konvencijos dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (Orhuso konvencija), kuri ratifikuota 2001 m. liepos 10 d. įstatymu ir

Lietuvoje įsigaliojo 2002 m. balandžio 28 d., preambulės septintoje konstatuojamojoje dalyje pripažįstama, kad kiekvienas asmuo turi teisę gyventi tinkamoje jo sveikatai bei gerovei aplinkoje, privalo individualiai ir kartu su kitais saugoti aplinką bei gerinti jos būklę dėl dabartinių ir būsimų kartų gerovės. Siekdamas sudaryti galimybes ginti šią teisę ir vykdyti nustatytas pareigas, Orhuso konvencijos šalys įsipareigojo užtikrinti teisę gauti informaciją, teisę visuomenei dalyvauti priimančiais sprendimus bei teisę kreiptis į teismus aplinkos klausimais, kad būtų apsaugota kiekvieno dabartinės ir būsimų kartų žmogaus teisė gyventi jo sveikatai ir gerovei palankioje aplinkoje (Orhuso konvencijos 1 straipsnis). Vadovaujantis Orhuso konvencijos 9 straipsnio 2 dalimi, visuomenės, kuriai daro arba gali daryti įtaką aplinkos srityje priimami sprendimai arba kuri yra suinteresuota sprendimų aplinkos srityje priėmimo procesu (suinteresuotos visuomenės), nariai, siekdami teisiškai užginčyti sprendimo, veiksmo ar neveikimo, patenkančio į Orhuso konvencijos 6 straipsnio taikymo sritį, teisėtumą, nacionalinės teisės aktų užtikrinta tvarka turi teisę kreiptis į teismą dėl priimto sprendimo pakartotinio nagrinėjimo. Pagal Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 dalį visuomenės nariams, atitinkantiems nacionalinėje teisėje nustatytus kriterijus (jeigu tokie yra), turi būti sudaryta galimybė pasinaudoti administracinėmis arba teisinėmis procedūromis su aplinka susijusias nacionalinės teisės nuostatas pažeidžiančių privačių asmenų ir valstybės institucijų veiksams arba neveikimui užginčyti.

Orhuso konvencijos suinteresuotajai visuomenei suteiktos teisės Lietuvoje įgyvendinamos taikant viešosios teisės instrumentus (teisės aktų nustatyta tvarka kreipiantis į sprendimus aplinkos srityje priimančias institucijas, laikantis specialių administracinių procedūrų ir tvarkos), naudojantis Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo (ieškinio pareiškimo metu galiojusi redakcija) 7 straipsnyje nustatytomis teisėmis (gauti informaciją apie aplinką, dalyvauti planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo procese, reikalauti, kad būtų nutrauktas kenksmingas ūkinės veiklos objektų poveikis aplinkai, teikti motyvuotus pasiūlymus dėl poveikio aplinkai vertinimo privalomumo, organizuoti ir dalyvauti vykdant visuomeninę aplinkos apsaugos kontrolę ir kt.), taip pat naudojantis Konstitucijos garantuojama teise į teismą. Dėl to asmenims kreipusis į bendrosios kompetencijos teismą dėl pažeistų konstitucinių teisių į sveiką ir švarią aplinką gynimo, šių teisių apsauga teismo turi būti užtikrinama taikant ne tik civilinius (privatinės teisės) gynybos būdus, bet ir viešosios teisės normas, nustatančias teisę į sveiką aplinką, tokios teisės įgyvendinimą ar pažeidimo padarinių pašalinimo tvarką. Pažymėtina, kad asmens teisė į sveiką aplinką yra būtinoji oraus gyvenimo ir naudojimosi daugeliu kitų konstitucinių teisių sąlyga (Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas), todėl, nustačius šią teisę pažeidžiančius veiksmus (neveikimą), ji teismo turi būti ginama.

Nagrinėjamoje byloje ieškovai (fizinių asmenų grupė ir juridiniai asmenys – kaimo bendruomenės) kreipėsi į teismą gindami savo (savo narių) teisę į sveiką ir švarią aplinką, prašydami panaikinti kasatoriui išduotus TIPK leidimus, pripažinti jo veiklą neteisėta ir įpareigoti ją nutraukti. Bylą nagrinėję teismai sprendė, kad dėl pažeidimų, nesusijusių su valdymo pažeidimu, pašalinimo buvo pareikštas negatorinis ieškinys (CK 4.98 straipsnis) ir jį patenkino. Kasatorius su tokia išvada nesutinka, nurodydamas, kad teismai nepagrįstai suabsoliutino negatorinį ieškinį pareiškusių ieškovų teisę ginti savo nuosavybę, neįvertino aplinkybės, jog ne visi ieškovai turi nuosavybės teises, todėl naudodamiesi Orhuso konvencija negali reikšti šio ieškinio.

Atmesdama tokius kasatoriaus argumentus teisėjų kolegija pažymi, kad Orhuso konvencija, kuria remiasi ieškovai, suteikia teisę suinteresuotos visuomenės nariams kreiptis į nacionalinį teismą dėl joje nurodytais aplinkos apsaugos klausimais priimtų sprendimų, kuriais yra pažeidžiama asmenų teisė gyventi sveikatai ir gerovei palankioje

aplinkoje; ši teisė įgyvendinama vadovaujantis nacionalinės teisės nuostatomis (Orhuso konvencijos 2 straipsnio 2 dalis). Šioje nutartyje jau konstatuota, kad teisė į sveiką ir švarią aplinką yra konstitucinė teisė, garantuojama visiems asmenims, ji suteikiama nereikalaujant atitikties specialioms reikalavimams (pvz., turėti nuosavybės teises, priklausyti aplinkosaugos teisės ginančiam subjektui ar atitikti panašias sąlygas), todėl pažeidimo atveju teismo turi būti ginama. Nors ieškinio pareiškimo metu Lietuvos teisės aktuose nebuvo įtvirtinta specialiųjų teisės normų, kurios nustatytų pažeistos teisės į sveiką ir švarią aplinką gynimo būdus bei tvarką (tam tikros teisės nurodytos Aplinkos apsaugos įstatyme, tačiau neįtvirtinta jų įgyvendinimo tvarka), asmens teisę kreiptis į teismą garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija (30 straipsnio 1 dalis), pagal ją yra neįmanoma tokia teisinė situacija, kai kuri nors asmens teisė ar laisvė negali būti ginama, taip pat ir teismine tvarka, nors tas asmuo mano, kad ši teisė ar laisvė yra pažeista (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas). CPK 5 straipsnyje įtvirtinta kiekvieno suinteresuoto asmens teisė kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas, universalioji forma garantuojanti konstitucinės teisės į teisminę gynybą (Konstitucijos 30 straipsnis) įgyvendinimą bylose, kurių nagrinėjimo tvarką nustato Civilinio proceso kodeksas (CPK 1 straipsnis), yra subjektinių teisių gynybos garantija. Vadovaudamasi nurodytomis nuostatomis teisėjų kolegija konstatuoja, kad teismai negalėjo atsisakyti spręsti ieškovų reikalavimo ir, nustatę pažeidimo faktą, privalėjo ginti jų teises. Kadangi ieškovai kreipėsi į teismą siekdami apginti jų teisę į sveiką ir švarią aplinką, tai spręsdami tokio pobūdžio reikalavimą teismai turėjo taikyti veiksmingą ieškovų pažeistų teisių gynimą užtikrinančias priemones (vieną iš CK 1.138 straipsnyje įtvirtintų teisių gynimo būdų, kitą Kodekse nustatytą instrumentą, pvz., negatorinį ieškinį (CK 4.98 straipsnis) arba kelių iš šių priemonių derinį). Dėl to aplinkybė, kad bylą nagrinėję teismai nuosavybės teisę turėjusių ieškovų pažeistas teises gynė taikydami savininko teisių gynimo būdą (negatorinį ieškinį), nepaneigia nuosavybės teisių neturinčių ieškovų teisės į jų reikalavimo patenkinimą kitais pagrindais, nes, kaip jau buvo nurodyta šioje nutartyje, teisių į sveiką ir švarią aplinką pažeidimas yra ne tik suinteresuoto asmens subjektinės teisės, bet ir viešosios teisės pažeidimas, todėl iš Konstitucijos išplaukianti jos gynyba negali būti susiaurinama vien tik iki privatinio teisių gynimo būdo, kuris ribojamas tam tikromis specialiomis sąlygomis (pvz., reikalavimu turėti nuosavybės teisę).

Dėl kaimo bendruomenių teisės kreiptis į teismą ir grupinio ieškinio

Pažymėtina, kad teisę kreiptis dėl savo teisių gynimo aplinkos apsaugos srityje Orhuso konvencija suteikia ne kiekvienam, o tik suinteresuotam subjektui. Pagal Orhuso konvencijos 2 straipsnio 5 dalį, suinteresuota visuomenė – tai visuomenė, kuriai daro įtaką arba gali daryti įtaką aplinkosaugos srityje priimami sprendimai arba kuri yra suinteresuota sprendimų priėmimo procesu; pagal šią apibrėžtį nevyriausybinės organizacijos, padedančios spręsti aplinkosaugos problemas ir veikiančios pagal nacionalinių įstatymų reikalavimus, laikomos suinteresuotomis organizacijomis. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 7 straipsnio 3 punkte (ieškovų kreipimosi į teismą metu galiojusi redakcija) įtvirtinta, kad piliečiai, visuomeninės organizacijos, kiti juridiniai ir fiziniai asmenys turi teisę reikalauti, kad būtų nutrauktas kenksmingas ūkinės veiklos objektų poveikis aplinkai. Šių nuostatų kontekste darytina išvada, kad asociacijos, kurios yra įsteigtos teisės aktų nustatyta tvarka ir veikia aplinkosaugos srityje, laikomos suinteresuotomis, t. y. iš esmės tokioms organizacijoms pripažįstama teisė ginti viešąjį interesą šioje srityje.

Svarbu paminėti tai, kad 2005 m. vasario 17 d. Tarybos sprendimu Nr. 2005/370/EB Europos Sąjunga patvirtino Orhuso konvenciją, jos 9 straipsnio nuostatos buvo perkeltos į Europos Sąjungos direktyvas (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/1/EB dėl taršos integruotos prevencijos ir kontrolės, 1985 m. birželio 27 d. Tarybos direktyva 85/337/EEB dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo, iš dalies pakeista 2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/35/EB), todėl šioje srityje aktuali ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika. *Trianel Kohlekraftwerk Lünen* byloje (Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 12 d. sprendimas *Trianel Kohlekraftwerk Lünen*, C-115/09, dar nepaskelbtas Rinkinyje) Teisingumo Teismas, be kita ko, remdamasis Orhuso konvencijos 9 straipsnio 2 dalimi, ją įgyvendinančia direktyva, suformavo aiškia praktiką, kad aplinkos srityje nevyriausybinės organizacijos turi plačią teisę kreiptis į teismus (angl. *wide access to justice*), pažymėdamas, jog „[nevyriausybinės] organizacijos turi galėti remtis tokiais pačiomis teisėmis kaip ir privatūs asmenys, aplinkybė, kad šios organizacijos negali taip pat remtis Europos Sąjungos aplinkos apsaugos teisės normų pažeidimu vien dėl to, jog šiomis normomis ginami kolektyviniai interesai, prieštarautų tikslui, pirma, suteikti suinteresuotai visuomenei plačias galimybes kreiptis į teismus ir, antra, veiksmingumo principui“. Šioje byloje Teisingumo Teismas, aiškindamas 1985 m. birželio 27 d. Tarybos direktyvos 85/337/EEB dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo, iš dalies pakeistos 2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/35/EB, 10 straipsnį, konstatavo, kad „sąvoka „teisės pažeidimas“ neturėtų priklausyti nuo sąlygų, kurias gali tenkinti tik kiti fiziniai ar juridiniai asmenys, pavyzdžiui, gyventi įrenginio kaimynystėje arba vienaip ar kitaip patirti jo veikimo poveikį“.

Ginčą nagrinėję teismai sprendė, kad ieškovai, tarp kurių yra ir dvi kaimo bendruomenės, gina savo teises į sveiką ir švarią aplinką, todėl turi reikalavimo teisę. Sutikdama su teismų išvadomis, atsižvelgdama į pirmiau nurodytas Orhuso konvencijos nuostatas, Teisingumo Teismo formuojamą praktiką dėl Orhuso konvenciją įgyvendinančių direktyvų taikymo, į tai, kad bendruomenės yra juridiniai asmenys (teisinė forma – asociacijos), veikiantys vadovaudamiesi Asociacijų įstatymu ir savo veiklos įstatais, kuriuose viena iš bendruomenių veiklos sričių nustatyta aplinkosaugos sritis (asociacijų įstatų 7 punktai), teisėjų kolegija daro išvadą, kad išvardytos aplinkybės buvo pakankamos teismams bendruomenes pripažinti suinteresuotos visuomenės dalimi Orhuso konvencijos prasme, taigi ir turinčiomis teisę į teisminę gynybą. Teisėjų kolegija atmeta kasatoriaus argumentą, kad, neturėdamos nuosavybės teisių, Santakos ir Kvietkinės kaimų bendruomenės, remdamosi tik Orhuso konvencija, negali reikšti ieškinio, nes, kaip jau buvo minėta šioje nutartyje, teisės į sveiką ir švarią aplinką gynimas negali būti susiaurinamas iki daiktinių teisių gynimo būdo (negatorinio ieškinio), savo (savo narių) teises bendruomenės gali ginti visais civilinėje teisėje įtvirtintais teisių gynimo būdais.

Sutikdama su kasacinio skundo argumentu, kad grupės ieškinio (CPK 49 straipsnio 5 dalis) institutas Lietuvos teisėje neįgyvendintas, teisėjų kolegija negali pritarti kasatoriaus išvadai, jog, ieškinio nepripažinę grupės ieškiniu, bylą nagrinėję teismai, nukrypdami nuo kasacinio teismo praktikos, nepagrįstai neįpareigojo kiekvieno ieškovo sumokėti žyminį mokestį bei kiekvieno ieškovo reikalavimo nenagrinėjo atskirai. Teisės į sveiką ir švarią aplinką užtikrinimas, kaip vienas iš valstybės veiklos tikslų, kartu yra ir viešasis interesas. Tokios teisės pažeidimas paprastai sukelia teisinius padarinius nenustatytam (dažnai dideliame) skaičiui subjektų. Teisėjų kolegija laiko, kad vien ta aplinkybė, jog įstatymų leidėjas neįtvirtino grupės ieškinio reiškimo tvarkos,

negali sudaryti kliūčių kolektyviniam bendro intereso gynimui (įvertinus, kad dalis ieškovų – savo narių teises ginančios bendruomenės), pažeisti CPK 5 straipsnio nuostatų ieškovų konstitucinės teisės į teisminę gynybą kontekste. Atsižvelgdama į Lietuvos priištus tarptautinius įsipareigojimus aplinkosaugos srityje, teisminės gynybos prieinamumo principą, aplinkybę, kad teisė į sveiką ir švarią aplinką yra kolektyvinė ir priklauso neribotam skaičiui subjektų, teisėjų kolegija sprendžia, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tinkamai užtikrino ieškovų teises ginti kolektyvinę teisę į sveiką ir švarią aplinką.

Dėl termino administraciniam aktui apskųsti ir ieškinio senaties termino

Nagrinėjamoje byloje ieškovai pareiškė administracinio ir civilinio pobūdžio reikalavimus – panaikinti TIPK leidimą ir kasatoriaus veiklą pripažinti neteisėta bei ją nutraukti. Ginčą sprendę teismai nustatė, kad ieškovai praleido ABTĮ 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą vieno mėnesio terminą administraciniam aktui ginčyti, tačiau, pripažinę, jog visuomenė nebuvo tinkamai informuota apie planuojamą išduoti ar atnaujinti TIPK leidimą ir atsižvelgę į ieškovų ginamas teises, atnaujino dėl svarbių priežasčių praleistą vieno mėnesio terminą administraciniam aktui ginčyti. Kasatorius nesutinka su teismų procesiniais sprendimais atnaujinti terminą, nurodydamas, kad taip teismai pažeidė teisės normų reikalavimus bei nukrypo nuo suformuotos teismų praktikos.

Teisėjų kolegija pažymi, kad ieškinyje pareiškę du skirtingus reikalavimus, ieškovai iš esmės siekia, jog kasatoriaus ūkinė veikla būtų nutraukta (nutraukiant ieškovų teises pažeidžiančius veiksmus) ir taip būtų apginta ieškovų teisė į sveiką ir švarią aplinką. Dėl to laikytina, kad civilinių teisių gynimas dominuoja prieš administracinės teisės pažeidimo fakto nustatymą – kasatoriaus turimas nepagrįstai išduotas TIPK leidimas ieškinio reikalavimų kontekste vertintinas kaip viena iš ieškovų įrodinėjamų jų teisių pažeidimo priežasčių, o prašymo jį panaikinti patenkinimas pripažintinas ieškovų teisių gynybos prielaida.

CK nėra nustatytų sutrumpintų ieškinio senaties terminų teisei į sveiką ir švarią aplinką ginti, todėl byloje taikytinas dešimties metų bendrasis ieškinio senaties terminas (CK 1.125 straipsnio 1 dalis). CK 1.127 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisyklė, kad ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Pažymėtina, kad ieškovų skundžiamas jų teisės į sveiką ir švarią aplinką pažeidimas ir jo padariniai (oro tarša, nemalonūs kvapai) yra tęstinio pobūdžio, todėl ieškinio senaties terminas pažeistai teisei ginti kiekvieną dieną prasideda iš naujo (CK 1.127 straipsnio 5 dalis).

Vienu iš savo teisių gynimo būdų ieškovai pasirinko reikalavimą panaikinti kasatoriaus ūkinės veiklos prielaidą esantį TIPK leidimą (taip pat jo atnaujinimus). Kasatorius savo procesiniuose dokumentuose nurodė, kad dėl šio ieškovų reikalavimo praleistas ABTĮ 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas vieno mėnesio terminas administraciniam aktui ginčyti ir prašė taikyti ieškinio senatį. Bylą nagrinėję teismai sprendė, kad terminas buvo praleistas, tačiau, nustatę, jog tai buvo padaryta dėl svarbių priežasčių, jį atnaujino. Pažymėtina, kad nagrinėjamam ginčui (kartu ir jam taikomiems terminams) svarbi ieškovų ginamų teisių ir jų reikalavimų prigimtis. Šioje nutartyje jau konstatuota, kad byloje dominuoja civilinių teisių gynimas, kurio ieškinio senaties terminas nepraleistas. Dėl to pripažintina, kad, civilinėje byloje gindami ieškovų teisę į sveiką ir švarią aplinką, atsižvelgdami į jos prigimtį ir pobūdį, ginčo šaliai reikalaujant taikyti ieškinio senatį administraciniam aktui ginčyti, nagrinėjamos bylos aplinkybių

kontekste teismai turėjo diskrecijos teisę *ex officio* patikrinti, ar taikytinas ieškinio senaties terminas praleistas ir ar nėra svarbių jo atnaujinimo priežasčių.

Teisėjų kolegija nurodo, kad CK arba kituose įstatymuose neįtvirtintos svarbiomis ieškinio senaties termino praleidimo priežastimis laikytinos aplinkybės, kurias nustatčius būtų pagrindas pasibaigusį ieškinio senaties terminą atnaujinti. Klausimą, ar konkrečios ieškinio senaties termino praleidimo priežastys yra svarbios ir sudaro pagrindą jį atnaujinti, teismas turi spręsti vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, atsižvelgdamas į ginčo esmę, šalių elgesį, ieškinio senaties teisinio instituto esmę ir paskirtį bei į kitas reikšmingas bylos aplinkybes (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrių teisėjų kolegijos 2012 m. rugpjūčio 17 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje BUAB „LRG farmacija“ v. UAB „Limedika“, bylos Nr. 3K-3-393/2012). Nagrinėjant ieškinio senaties termino atnaujinimo klausimą, turi būti įvertinta, ar asmuo buvo pakankamai atidus, sąžiningas, ar, priešingai, savo teises įgyvendino nerūpestingai, aplaidžiai. Be to, svarbiomis ieškinio senaties termino praleidimo priežastimis, sudarančiomis pagrindą praleistą ieškinio senaties terminą atnaujinti, gali būti pripažįstamos tik ieškinio senaties termino eigos metu egzistavusios aplinkybės, kurios kliudė asmeniui laiku ir tinkamai, tiesiogiai ar per atstovą ginti savo pažeistas teises ir kurios nepriklausė nuo šio asmens valios.

Sprendžiant dėl ieškinio senaties taikymo nagrinėjamoje byloje, atkreiptinas dėmesys į tai, kad teisės į sveiką ir švarią aplinką pažeidimo padariniai (oro tarša, nemalonūs kvapai ir pan.) kyla tik taršos šaltiniui vykdant ūkinę veiklą. Kadangi kreipimosi į MRAAD dėl 2005 m. liepos 27 d. TIPK leidimo išdavimo metu kasatorius ūkinės veiklos nevykdė, teismai nustatė, kad per 2006 metus buvo užauginta 16 000 kiaulių, o 2006 m. rugsėjo 1 d. paraiškoje dėl 2006 m. gruodžio 22 d. TIPK leidimo išdavimo kasatorius nurodė, jog 2007–2009 m. planuoja užauginti 90 000–94 000 kiaulių (auginimo apimtys reikšmingai išaugo), tai darytina išvada, kad ieškovų teisės į sveiką ir švarią aplinką galėjo būti pažeistos tik kasatoriui atnaujinus ūkinę veiklą ir padidinus jos apimtį (kurios viršijo fermos pajėgumus), bet ne išduodant TIPK leidimą ar per vieną mėnesį nuo jo išdavimo. Kadangi ieškovai nebuvo tiesioginiai TIPK leidimo išdavimo administracinio santykio dalyviai (leidimą išduodantys ar jį gaunantys subjektai), tai jiems nebuvo žinomi tokio veiksmo padariniai, kurie paaiškėjo ir ieškovų teisių pažeidimo priežastimi tapo tik kasatoriui atnaujinus ūkinę veiklą ir ją pradėjus vykdyti visu pajėgumu.

Pažymėtina, kad svarbiomis priežastimis atnaujinti ieškinio senaties terminą taip pat pripažintinos aplinkybės, kad sužinoję apie savo teisių pažeidimą ieškovai ėmėsi jų gynimo priemonių – kreipėsi į MRAAD, Marijampolės apskrities viršininko administraciją, Lietuvos Respublikos Prezidentę ir, tik šioms nedavus rezultato, buvo kreiptasi į teismą. Tokios aplinkybės nenutraukia ieškinio senaties termino, tačiau sprendžiant dėl praleisto termino atnaujinimo jos įrodo, kad subjektai veikė aktyviai, rūpinosi savo pažeistų teisių gynyba.

Atsižvelgdama į tai, kas nurodyta, teisėjų kolegija konstatuoja, kad ieškovai nepraleido ieškinio senaties termino kreiptis į teismą dėl kasatoriaus veiklos pripažinimo neteisėta bei jos nutraukimo, o praleistą vieno mėnesio terminą TIPK leidimui ginčyti teismai tinkamai pripažino praleistu dėl svarbių priežasčių ir pagrįstai jį atnaujino.

Dėl TIPK leidimų išdavimą, atnaujinimą ir panaikinimą reglamentuojančių teisės normų aiškinimo ir taikymo

Nagrinėjamoje byloje ieškovų teisė į sveiką ir švarią aplinką buvo ginama sprendžiant klausimą dėl kasatoriaus ūkinės veiklos sąlyga esančio TIPK leidimo panaikinimo. Teisėjų kolegija teisės taikymo aspektu patikrina, ar ginčą sprendę teismai pagrįstai nutraukė administracinį teisinį santykį (panaikino TIPK leidimą ir jo atnaujinimus) ir civilinės teisės priemonėmis (kasatoriaus veiklą pripažinę neteisėta bei ją nutraukę) apgindami ieškovų teisės į sveiką ir švarią aplinką nepažeidė kasatoriaus konstitucinės ūkinės veiklos laisvės. Kasacijos funkcija vykdoma remiantis bylą nagrinėjusių teismų procesiniuose sprendimuose nustatytais faktiniais bylos aplinkybėmis (CPK 353 straipsnio 1 dalis).

Siekiant mažinti neigiamą stacionarių ūkinės veiklos objektų poveikį aplinkai ir išvengti teršalų pernešimo iš vienos aplinkos terpės į kitą, įtvirtinta taršos integruotos prevencijos ir kontrolės sistema, kurios vienas elementų – TIPK leidimas. Tai – rašytinis sprendimas (arba jo dalis, arba keli tokie sprendimai), suteikiantis teisę eksploatuoti visą įrenginį arba jo dalį, nustatant tam tikras sąlygas, atitinkančias Taisyklių reikalavimus. Intensyvių kiaulių auginimo įrenginių, kuriuose yra daugiau kaip 2000 vietų mėsinėms kiaulėms (daugiau kaip 30 kg), veikla yra ribojama TIPK leidimais. Kadangi tokia veikla susijusi su poveikiu aplinkai, tai, siekiant ją vykdyti, nepakanka vien TIPK leidimo, tačiau taip pat turi būti atliktos ir kituose teisės aktuose nustatytos procedūros.

Kiaulių auginimas yra viena iš planuojamų ūkinės veiklos rūšių. Planuojama ūkinė veikla laikoma naujų statinių statyba, esamų statinių rekonstravimas, naujų technologijų įdiegimas, gamybos proceso ir technologinės įrangos modernizavimas ar keitimas, gamybos būdo, produkcijos kiekio (masto) ar rūšies pakeitimas, žemės gelmių ir kitų gamtos išteklių naudojimas, taip pat žemėtvarkos, miškotvarkos, vandentvarkos bei kituose projektuose numatoma ūkinė veikla (Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 2 dalies 2 punktas) (įstatymo redakcija, galiojusi kasatoriaus ūkinės veiklos atnaujinimo metu). Planuojama ūkinė veikla, kuri dėl savo pobūdžio, masto ar numatomos vietos ypatumų gali daryti reikšmingą poveikį aplinkai, yra poveikio aplinkai vertinimo objektas. Poveikio aplinkai vertinimu siekiama nustatyti, apibūdinti ir įvertinti galimą tiesioginį ir netiesioginį planuojamos ūkinės veiklos poveikį visuomenės sveikatai, aplinkos komponentams (gyvūnijai ir augalijai, dirvožemiui, žemės paviršiui ir jos gelmėms, orui, vandeniui, kt.) ir jų tarpusavio sąveikai, sumažinti planuojamos ūkinės veiklos neigiamą poveikį arba šio poveikio išvengti bei nustatyti, ar planuojama ūkinė veikla, įvertinus jos pobūdį ir poveikį aplinkai, leistina pasirinktoje vietoje (Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 4 straipsnis). Pripažintina, kad nuo teigiamo atsakingos institucijos sprendimo dėl planuojamos ūkinės veiklos leistinumą priėmimo momento išreiškiama valstybės valia dėl konkrečios planuojamos ūkinės veiklos konkrečiam subjektui ir konkrečioje vietoje atitikties teisės aktų reikalavimams ir galimumo ją vykdyti (Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Dėl to fizinis ar juridinis asmuo, taip pat Lietuvoje veikiančios Europos Sąjungos valstybių narių bei kitų užsienio valstybių įmonių filialai, planuojantys ūkinę veiklą, kuriai turi būti atliktos įstatymų nustatytos poveikio aplinkai vertinimo procedūros, turi organizuoti poveikio aplinkai vertinimo dokumentų parengimą. Prie tokios veiklos priskiriami kiaulininkystės ūkiai, kuriuose auginama 3000 ir daugiau kiaulių (Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo 1 priedo 1.1 punktas).

2005 m. liepos 27 d. TIPK leidimo išdavimo metu galiojusios Taisyklių redakcijos 19 punkte buvo nustatyta, kad planuojamai ūkinei veiklai, kuriai privalomas poveikio aplinkai vertinimas, veiklos vykdytojas paraišką leidimui gauti gali rengti tik

nustatyta tvarka atlikęs poveikio aplinkai vertinimą ir iš atsakingos institucijos gavęs teigiamą sprendimą dėl planuojamos ūkinės veiklos leistinumą. TIPK leidimą kasatoriui išdavusi institucija (atsakovas MRAAD) laikė, kad poveikio aplinkai vertinimas kasatoriui yra neprivalomas, remdamasi Valstybinės aplinkos apsaugos inspekcijos sudarytos komisijos išvadomis, jog turėjo būti atlikta atranka dėl poveikio aplinkai vertinimo, tačiau, veiklos planuotojui (kasatoriui) dėl jos nesikreipus, negalima spręsti, ar atlikus atrankos procedūras būtų priimtas sprendimas dėl vertinimo privalomumo. Teisėjų kolegija su tokia pozicija nesutinka, nurodydama, kad, teisės aktuose esant įtvirtintam aiškiam reikalavimui atlikti poveikio aplinkai vertinimą, kai ūkinė veikla vykdoma tam tikromis sąlygomis (kiaulininkystės ūkiuose, kuriuose auginama 3000 ir daugiau kiaulių), tokia procedūra privalėjo būti vykdoma ir turėjo būti užtikrinti ja siekiami tikslai.

Bylos duomenimis nustatyta, kad 2005 m. liepos 27 d. atnaujindamas ūkinę veiklą Kalvarijos sav., Jusevičių k., esančioje tipinėje 12 000 kiaulių pajėgumo fermoje, ketindamas keisti (didinti) produkcijos kiekį (mastą) kasatorius neatliko planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo. Fermoje, kuri pritaikyta auginti 12 000 kiaulių, 2005 m. liepos 27 d. išduotame TIPK leidime nustatytas maksimalus galimų auginti 102 000 kiaulių skaičius, 2006 m. gruodžio 22 d. TIPK leidime – 90 000 kiaulių (vienu metu auginama 25 000 kiaulių). Padidinus kasatoriaus veiklos apimtį (vienu metu auginant daugiau negu dvigubai kiaulių), visuomenė, kuriai planuojama ūkinė veikla daro ar gali daryti poveikį arba kuri yra suinteresuota planuojama ūkine veikla, negalėjo dalyvauti poveikio aplinkai vertinimo procese, teikti pastabų, prašymų, pasiūlymų ir naudotis kitomis Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymo jai suteikiamomis teisėmis, gauti aktualią informaciją apie galimą kasatoriaus ūkinės veiklos poveikį. Pažymėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas yra konstatavęs Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą byloje, kur nebuvo vykdomas vidaus teisėje įtvirtintas procedūrinis mechanizmas asmens teisėms apsaugoti, ypač įpareigojimas atlikti poveikio aplinkai vertinimą prieš bet kokią potencialiai aplinkai pavojingą projektą ir bet kurio suinteresuoto piliečio galimybė dalyvauti licencijavimo procese bei galimybė pateikti savo išvalgas teisminėms institucijoms ir, kai reikia, gauti nutartį dėl pavojingų veiklų sustabdymo (*Giacomelli v. Italy*, judgment of 2 November 2006, no. 59909/00, § 94).

Teisėjų kolegija sprendžia, kad, nesilaikęs teisės aktuose nustatyto reikalavimo atlikti poveikio aplinkai vertinimą, kasatorius neįvykdė visų sąlygų TIPK leidimui gauti, todėl 2005 m. liepos 27 d. leidimo išdavimui aktualios Taisyklių redakcijos 19 punkto prasme neturėjo teisės rengti paraiškos TIPK leidimui gauti, o šis jam negalėjo būti išduotas. Kreipiantis dėl 2006 m. gruodžio 22 d. TIPK leidimo išdavimo, planuojamos ūkinės veiklos poveikio vertinimo ataskaitos duomenys taip pat turėjo būti pridėti (aktualios Taisyklių redakcijos 39.4 punktas), nes poveikio aplinkai vertinimas privalėjo būti atliktas jau prieš pirmojo TIPK leidimo išdavimą, paraiškos dėl 2006 m. gruodžio 22 d. TIPK leidimo duomenys turėjo būti vertinami ir nustatomi, be kita ko, pagal poveikio aplinkai vertinimo dokumentus (Taisyklių 43.1.1 punktas).

Kasatorius skundžia pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimus panaikinti jam išduotą TIPK leidimą, nesutikdamas, kad leidimas buvo išduotas kasatoriui pateikus melagingus duomenis. Vienas iš TIPK leidimo panaikinimo pagrindų yra aplinkybė, kad jis buvo išduotas ar atnaujintas remiantis veiklos vykdytojo pateiktais melagingais duomenimis (sąlyga buvo nustatyta Taisyklių redakcijose, galiojusiose tiek išduodant 2005 m. liepos 27 d., tiek 2006 m. gruodžio 22 d. TIPK leidimą). Paraiškoje TIPK leidimui gauti *inter alia* turėjo būti nurodoma ūkinės veiklos vieta, jos padėtis vietovės plane ar schemoje su gyvenamųjų namų, mokyklų, ligoninių,

gretimų įmonių, saugomų teritorijų bei apsaugos zonų išsidėstymu, taip pat pridėta deklaracija, patvirtinanti, kad paraiškoje pateikiami duomenys yra teisingi, *tikslūs* ir išsamūs. Bylą nagrinėję teismai konstatavo, kad TIPK leidimas buvo išduotas remiantis melagingais pareiškimais paraiškoje, nes kiaulininkystės kompleksas nėra nuošalioje Kalvarijos seniūnijos vietoje. Teisėjų kolegija su tokiomis teismų išvadomis sutinka, pažymėdama, kad kasatorius paraiškose pateikė informaciją, kuri kelis kartus skiriasi nuo realios situacijos – paraiškose nurodoma, kad artimiausia gyvenvietė, mokykla, gydymo įstaiga nutolusi per 2000 m., tačiau byloje nustatyta, jog iki artimiausios sodybos yra 215 m, iki ieškovių J. P. ir D. J. butų – 435 m, Santakos gyvenvietės – 700 m, Nemunaičių pagrindinės mokyklos – 1125 m; iš viso arčiau negu 1500 metrų atstumu nuo kiaulininkystės komplekso yra 16 gyvenamųjų namų. Kasatorius nepagrįstai teigia, kad tokios informacijos jis neprivalėjo pateikti, nes reikalavimas nurodyti ūkinės veiklos vietą, jos padėtį vietovėje įtvirtintas Taisyklėse; paraiškos formoje TIPK leidimui gauti buvo speciali šiai informacijai užpildyti skirta grafą.

Dėl kasatoriaus veiklos ir jos nutraukimo

Teisėjų kolegija pažymi, kad ūkio subjektas gali reikalauti ginti savo teisėtą ūkinę veiklą, vykdomą pagal teisės aktų reikalavimus, teisingumo, protingumo, sąžiningumo principus ir sąžiningą verslo praktiką. Kiaulininkystė yra valstybės leidžiama ir skatinama veikla. Kadangi dėl specialaus pobūdžio ši ūkinė veikla gali kenkti aplinkai ir žmonėms, tai ji gali būti vykdoma tik tada, kai atitinka teisės aktų reikalavimus bei sąžiningo verslo standartus. Sąžininga verslo praktika nagrinėjamos bylos kontekste vertintina kaip ūkio subjekto pasirinkti veiklos vykdymo principai, metodai, naudojami technologiniai procesai, jų suderinamumas su greta gyvenančių ir į kiaulininkystės komplekso SAZ patenkančių gyventojų teisėmis, ūkio subjekto veiksmai ar neveikimas, kuriais užtikrinama jo ir gyventojų teisių pusiausvyra.

Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad kasatorius savo ūkinę veiklą vykdo 1977 m. pastatytoje ir 12 000 kiaulių auginti pritaikytoje fermoje. Nuo 2006 m. fermoje kasmet užauginama iki 90 000 kiaulių (vienu metu auginama 25 000 kiaulių). Byloje nėra duomenų, kad, atnaujinus kiaulininkystės komplekso veiklą, būtų atlikta pastatų rekonstrukcija ar pastatyti nauji didesnei veiklos apimčiai pritaikyti komplekso statiniai (kasatorius teigia turįs projektavimo sąvadą kiaulių auginimo fermų rekonstrukcijai, tačiau jokių rekonstrukcijos darbų pagal išduotą sąvadą neatlikęs). Ta aplinkybė, kad veikla vykdoma ir plėtojama prieš daugiau kaip trisdešimt metų pastatytame komplekse, kurio statybos metu nebuvo nustatyta specialių aplinkos apsaugos reikalavimų ar ribojimų ir kuris nėra pritaikytas du kartus didesnio skaičiaus kiaulių auginimui, taikant kitas technologijas bei naujus gamybos būdus, yra nesuderinama su sąžiningos verslo praktikos principu.

Teismai konstatavo faktines aplinkybes, kad kasatoriaus ūkinės veiklos vykdymo teritorijoje ne kartą užfiksuota leistinas ribines vertes viršijanti oro tarša, kurią pagal veikalai taikomus teisės aktus bei standartus nustatė tiek aplinkos apsaugos, tiek gyventojų sveikatos srityse veikiančios institucijos, jis buvo įspėtas apie ketinimą panaikinti TIPK leidimą, taip pat administracine tvarka už kasatoriaus aplinkosaugos pažeidimus dėl TIPK leidimo sąlygų ar privalomųjų nurodymų nevykdymo ne kartą bausti atsakingi jo darbuotojai. Sutikdama su teismų vertinimais, teisėjų kolegija laikosi pozicijos, kad nurodytos aplinkybės įrodo sistemingą aplinkosaugos teisės normų pažeidinėjimą (pažeidimų faktai nustatyti tiek iki ieškovų kreipimosi į teismą, tiek bylą nagrinėjant teisme), taip pat faktą, jog vykdoma ūkinė veikla neatitiko teisės aktų

reikalavimų dėl oro taršos, o veiklos vykdytojas per nustatytą laikotarpį nepašalino pažeidimų.

Teismai nenustatė, kad kasatorius imtųsi teisėtų ir pakankamų vykdoma ūkine veikla sukkelto neigiamo poveikio aplinkai pašalinimo priemonių. Tai, kad kasatorius be projektinės dokumentacijos statė sрутų kaupimo rezervuarą, eksploatavo tinkama naudoti nepripažintą katilinę, įrengė keturis papildomus kiekvieno tvarto ventiliatorius, kurie pučia orą iš tvartų laukan ir paskleidžia priežeminiame oro sluoksnyje (kurių statybos leidimai buvo gauti tik atsakingoms institucijoms konstatavus pažeidimą) ir panašios aplinkybės rodo jo veiksmus, kurie teismo negali būti pripažinti pakankamomis priemonėmis siekiant geriausio gamybos būdo.

Teisėjų kolegija pritaria kasatoriaus argumentui, kad jo išvardytos aplinkybės (gyventojų skundų įvairioms institucijoms faktas, sutikimus pasirašiusių gyventojų neįspėjimas apie veiklos apimčių padidėjimą, be projektinės dokumentacijos statytas sрутų kaupimo rezervuaras, tinkama naudoti nepripažintos katilinės eksploatavimas) nepatenka į Taisyklių 64 punkte įtvirtintą baigtinį TIPK leidimų panaikinimo pagrindų sąrašą, tačiau jos svarbios vertinant ginčo šalių elgesį, jo atitiktį kitų teisės aktų reikalavimams. Nors byloje pateikti sutikimai, kuriuose kasatoriaus SAZ gyvenantys asmenys sutinka, jog įmonė vykdytų veiklą (augintų kiaules), teisėjų kolegija pritaria apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad sutikimus pasirašę asmenys nebuvo įspėti apie tai, jog veiklos apimtys reikšmingai išaugs, todėl negalėjo numatyti kiaulių komplekso veiklos atnaujinimo padarinių. Aplinkybės, kad sutikimai buvo pasirašyti iki kasatoriaus veiklos atnaujinimo, neterminuotai, jų tekstas bendro pobūdžio, tapatus, nenurodyti būsimi kiaulininkystės komplekso veiklos apimties pasikeitimai, apribojama teisė ateityje reikšti pretenzijas, kartu su ieškovų paaiškinimais, jog sutikimų tekstas jiems buvo parengtas, nepateikiant detalesnės informacijos, neleidžia spręsti, kad buvo pasiektas tikslas informuoti gyventojus, apie aplinkos pasikeitimus, kurie įvyks įmonei atnaujinus ūkinę veiklą. Tokie sutikimai negali būti pripažinti tinkamais, nelaikytina, kad jais išreikšta tikroji gyventojų valia dėl kiaulininkystės komplekso ūkinės veiklos vykdymo. Pažymėtina, kad, kreipdamasis į aplinkinius gyventojus dėl sutikimo veiklai vykdyti, kasatorius pripažino gyventojų teisę dalyvauti sprendžiant dėl plėtojamos ūkinės veiklos, tačiau ši teisė nebuvo tinkamai įgyvendinta.

Teisėjų kolegija, įvertinusi skundžiamų teismų procesinius sprendimus ir kasacinio skundo argumentus dėl įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo, konstatuoja, kad nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl pirmosios instancijos teismo atlikto įrodymų vertinimo tinkamumo ir išvadų pagrįstumo, nenukrypo nuo įrodymų vertinimo taisyklių bei principų (CPK 176, 177, 185 straipsniai), laikėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuluotų taisyklių. Iš skundžiamų pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų matyti, kad teismai įvertino tiek kasatoriaus, tiek ieškovų paaiškinimus, tyrė ir vertino visus šalių pateiktus įrodymus.

Teisėjų kolegija konstatuoja, kad byloje nustatyti TIPK leidimo išdavimo ir atnaujinimo sąlygų pažeidimai bei neatlikto poveikio aplinkai vertinimo faktas sudarė pakankamą pagrindą teismams panaikinti kasatoriui išduotą TIPK leidimą. Kadangi kasatorius vykdomai ūkinei veiklai privalomas TIPK leidimas, tai jo panaikinimas sukelia tiesioginius padarinius – kasatoriaus veiklos pripažinimą neteisėta ir jos nutraukimą. Svarbu pažymėti, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką teisė į nuosavybę nėra absoliuti prerogatyva ir turi būti vertinama pagal jos socialinę funkciją. Dėl to gali būti nustatyti naudojimosi nuosavybės teise apribojimai, jeigu jie faktiškai atitinka Bendrijos siekiamus bendrojo intereso tikslus ir siekiamo tikslo atžvilgiu nėra neproporcingas bei neleistinas kišimasis, iš esmės pažeidžiantis šios

garantuojamos teisės esmę (2008 m. rugsėjo 3 d. Sprendimo *Kadi ir Al Barakaat International Foundation prieš Tarybą ir Komisiją*, C-402/05 P ir C-415/05 P, Rink. p. I-6351, 355 punktas ; 2010 m. kovo 9 d. Sprendimo *ERG ir kt.*, C-379/08 ir C-380/08, Rink. p. I-2007, 80 punktas). Aplinkos apsauga yra vienas bendrojo intereso tikslų, todėl ja galima pateisinti naudojimosi teise į nuosavybę apribojimą (žr. 1985 m. vasario 7 d. Sprendimo *ADBHU*, 240/83, Rink. p. 531, 13 punktą; 1988 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Komisija prieš Daniją*, 302/86, Rink. p. 4607, 8 punktą; 1998 m. balandžio 2 d. Sprendimo *Outokumpu*, C-213/96, Rink. p. I-1777, 32 punktą; 2010 m. kovo 9 d. Sprendimo *ERG ir kt.*, C-379/08 ir C-380/08, 81 punktą).

Byloje nustatyti kasatoriaus padaryti pažeidimai tiesiogiai veikia vykdomą veiklą, jos pobūdį ir rezultata, todėl tik visiškas ūkinės veiklos nutraukimas laikytinas pakankama tokių pažeidimų pašalinimo priemone. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad toks veiklos uždraudimas nelaikytinas absoliučiu ar neterminuotu – kasatoriui tinkamai įvykdžius visų teisės aktų reikalavimus bei teisėtai gavus TIPK leidimą, jis galės užsiimti norima ūkine veikla. Konstatuotina, kad pažeidžiant teisės aktų nustatytą tvarką vykdomos kasatoriaus veiklos uždraudimas nelaikytinas neproporcingu ūkinės veiklos laisvės ribojimu, todėl kasatoriaus argumentas, kad ieškovai neturi teisės reikalauti nutraukti jo veiklą, atmestinas.

Vadovaudamasi tuo, kas išdėstyta, teisėjų kolegija sprendžia, kad, ieškovams savo nuožiūra laisvai naudojantis civilinėmis teisėmis (teise į gynybą) (CK 1.137 straipsnio 1 dalis), teismai tinkamai išsprendė administracinio pobūdžio reikalavimą panaikinti TIPK leidimą ir taikė civilinį teisių į sveiką ir švarią aplinką gynimo būdą – pripažino kasatoriaus veiklą neteisėta ir ją nutraukė (nutraukė teisinį santykį; CK 1.138 straipsnio 5 punktas), todėl teismų procesiniai sprendimai paliktini galioti.

Kadangi Kauno apygardos teismo 2012 m. liepos 2 d. nutarties ir Marijampolės rajono apylinkės teismo 2011 m. spalio 13 d. sprendimo vykdymas buvo sustabdytas iki bylos išnagrinėjimo kasacine tvarka, tai, priėmus galutinę ir neskundžiamą kasacinio teismo nutartį, kuria teismų sprendimai palikti nepakeisti, taikyta priemonė – teismų procesinių sprendimų sustabdymas – panaikinama bei nustatoma, kad teismo sprendimą nutraukti ūkinę veiklą 06 padalinyje, Kalvarijos savivaldybėje, Jusevičių kaime, esančiame kiaulių komplekse kasatorius privalo įvykdyti per tris mėnesius nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties įsiteisėjimo dienos.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

CPK 93 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies.

Byloje nustatyta, kad ieškovai R. S., J. P., D. J., P. B., D. N., A. G., Kvietkinės ir Santakos kaimo bendruomenės, pateikę atsiliepimą į kasacinį skundą, turėjo 4000 Lt išlaidų, sumokėtų už advokato pagalbą. Ieškovai prašo šias išlaidas priteisti iš kasatoriaus. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio 11 punkto nuostatas, bylos sudėtingumą bei joje sprendžiamų klausimų pobūdį, aplinkybes, kad advokatas atstovavo ieškovų daugumai, vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, ieškovams priteistina 4000 Lt išlaidų, sumokėtų už advokato pagalbą (CPK 98 straipsnio 2 dalis). Byloje esantys mokėjimo faktą įrodantys dokumentai patvirtina, kad advokato išlaidas apmokėjo ieškovė R. S., todėl

turėtos išlaidos iš kasatoriaus UAB „Saerimner“ priteistinos mokėjimą atlikusiai ieškovei.

Bylą nagrinėjant kasaciniame teisme, patirta 108,87 Lt bylinėjimosi išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 16 d. pažyma apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu). Netenkinus kasacinio skundo, šios bylinėjimosi išlaidos priteistinos valstybės naudai iš kasatoriaus UAB „Saerimner“ (CPK 79 straipsnis, 88 straipsnio 1 dalies 3 punktas, 92 straipsnis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. liepos 2 d. nutartį palikti nepakeistą.

Nustatyti, kad UAB „Saerimner“, įmonės kodas 111657920, ūkinę veiklą 06 padalinyje, Kalvarijos savivaldybėje, Jusevičių kaime esančiame kiaulininkystės komplekse, privalo nutraukti per tris mėnesius nuo šios nutarties įsiteisėjimo dienos.

Priteisti ieškovei R. S. (a. k. *duomenys neskelbtini*) iš atsakovo UAB „Saerimner“ (j. a. k. 111657920) 4000 (keturis tūkstančius) Lt bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Priteisti valstybei iš atsakovo UAB „Saerimner“ (j. a. k. 111657920) 108,87 Lt (vieną šimtą aštuonis Lt 87 ct) išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu kasaciniame teisme, atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Česlovas Jokūbauskas

Janina Stripeikienė

Juozas Šerkšnas

